Sosiaalityö katastrofien parissa – käsitteet, sisältö ja käyttötarve suomalaisessa sosiaalityössä

Enni Mikkonen: *YTT, yliopistotutkija, Lapin yliopisto*
Timo Harrikari: *YTT, sosiaalityön professori, Helsingin yliopisto*
Sanna Hautala: *YTT, sosiaalityön professori, Lapin yliopisto*
Tuomas Leppiaho: *YTM, tutkija, Lapin yliopisto*
Tarja Pösö: *YTT, sosiaalityön professori (emerita), Tampereen yliopisto*
Anna-Riitta Salomäki: *YTM, väitöskirjatutkija, Tampereen yliopisto*

enni.mikkonen@ulapland.fi; timo.harrikari@helsinki.fi; sanna.hautala@ulapland.fi; tuomas.leppiaho@ulapland.fi; tarja.poso@tuni.fi; anna-riitta.salomaki@tuni.fi

Janus *vol. 31 (4) 2023, 408–415*

Johdanto

Kriiseiksi ja katastrofeiksi kärjistyvät tapahtumat ovat vaikuttaneet ihmiskuntaan läpi sen historian. Viimeisten vuosikymmenten aikana ne ovat kuitenkin saaneet uusia merkityksiä. Muun muassa ihmisten ylirajainen liikkuvuus ja digitalisaatio ovat rakentaneet uudenlaista globaalia keskinäisriippuvuutta. Samanaikaisesti, kun maailma on globalisoitunut, katastrofit ovat nopealla tahdilla ketjuuntuneet, tiivistyneet ja limittyneet toisiinsa muun muassa ilmastonmuutoksen myötä (Harrikari & Rauhala 2019). Kriisit ja katastrofit eivät ole vain kaukaisia tapahtumia, vaan esimerkiksi globaali pandemia ja Euroopan muuttunut turvallisuustilanne ovat horjuttaneet hyvinvointia, turvallisuuden tunnetta ja arjen reunaehtoja myös Suomessa.

Yksi planetaarisen keskinäisriippuvuuden ilmenemismuoto on pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyminen lähiympäristöissämme. Esimerkiksi vuonna 2015 ennätysmäärä ihmisiä pakeni Lähi-Idästä, Afrikasta ja Etelä-Aasiasta ilmastonmuutoksen seurauksia ja sotia Eurooppaan. Hiljattain lukemattomat ihmiset ovat paenneet Venäjän hyökkäystä Ukrainasta. Sodat rikkovat suojaavia rakenteita ja verkostoja, muuttavat läheis- ja perhesuhteita sekä tuottavat mielenterveyden ongelmia (Denov ym. 2019). Niin hiljalleen kehittyneet kuin äkilliset katastrofit, kuten sodat, luonnonmullistukset ja elinkelvottomat elinolosuhteet koskettavat kokonaisia kansakuntia ja aiheuttavat inhimillistä hätää, moninaista haavoittuvuutta ja sosiaalisia seurauksia, jotka saattavat jatkua pitkälle tulevaisuuteen (Fothergill & Peek 2004; Dominelli 2015). Tässä merkityksessä katastrofit näyttäytyvät inhimillisinä, ihmisten arkielämän ja yhteisöjen epäjärjestyksinä ja käymistiloina (Rapeli 2017; Denov ym. 2019).

Olivat katastrofien sosiaaliset ja rakenteelliset seuraukset planetaarisia tai paikallisia, ne tuottavat, paljastavat ja vahvistavat sosiaalista eriarvoisuutta. Katastrofit liittyvät näin ollen monessa merkityksessä sosiaalityöhön ja sen kykyyn ja valmiuksiin vastata katastrofiolosuhteissa elävien tai niistä tulleiden ihmisten avun tarpeisiin. Katastrofisosiaalityön käsite on kuitenkin suhteellisen tuntematon suomalaisessa sosiaa-

lityön keskustelussa. Sosiaalityön roolia, tehtävää ja paikkaa laajamittaisessa katastrofityössä on tutkittu varsin vähän, lähinnä Merja Rapelin väitöskirjassa (2017).

Tässä tutkimushankkeeseemme[1] pohjautuvassa puheenvuorossa pohdimme sosiaalityötä katastrofeissa ja hahmottelemme sen käsitteistöä ja käyttötarvetta Suomessa kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Avaamme käsitteistön nyansseja ja kysymme, mitä paikantumisia ja merkityksiä katastrofisosiaalityö ja sosiaalityö katastrofien parissa saavat Suomen kontekstissa. Pohdintaamme virittää katastrofin sosiaalisen ulottuvuuden ja inhimillisten seurausten tarkastelu, joiden kautta hahmotamme sosiaalityön paikkaa katastrofikonteksteissa. Tarkoituksemme on avata keskustelua siitä, millä tavoin katastrofien välittömiä ja hidaskestoisia vaikutuksia voitaisiin työstää sosiaalityön keinoin ja näkökulmasta.

Viittamme katastrofilla erilaisiin yhteiskunnan perustuksia ja arjen konteksteja horjuttaviin tai romahduttaviin ylirajaisiin ja kansallisiin tapahtumiin ja prosesseihin. Tarkastelumme ensisijainen lähtökohta ei ole jaottelu ihmisen aiheuttamien ja luonnonkatastrofien välillä. Sen sijaan lähestymme katastrofien moninaisia seurauksia erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten tilanteisiin peilaten. Avaamme ensin katastrofin käsitteistöä, määrittelyjä ja inhimillistä ulottuvuutta. Toiseksi analysoimme katastrofien parissa tehtävää sosiaalityötä ja siihen liittyvää käsitteiden käyttöä. Lopuksi pohdimme, mitä perusteluja katastrofisosiaalityön ja sen käsitteistön käyttö saa Suomessa.

Katastrofi–käsitteen variaatioita

Suomen kielessä termiä ”katastrofi” käytetään varsin vapaasti: se voi viitata mihin tahansa suureen ja järkyttävään tapahtumaan, etenkin luonnonmullistuksiin, mutta myös pienempiin arkea ravistaviin episodeihin. Englanninkielisessä katastrofi- ja kriisitutkimuksessa sanalla on selkeä käyttökriteeristö. Katastrofi (catastrophe) tarkoittaa laajamittaista ja totaalista tuhoa aiheuttavaa ilmiötä, kun termillä ”disaster” viitataan puolestaan laajuudeltaan rajattuun, tietyn alueen tuhoon. Disaster-termille ei ole luontevaa suomenkielistä vastinetta, vaan se käännetään usein suuronnettomuudeksi tai luonnonkatastrofiksi. Näistä jälkimmäinen on kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden määrittelyihin peilatessa ongelmallinen, sillä ”disaster” voi olla luonteeltaan myös ihmisten aiheuttama (Quarantelli 1986). Lisäksi *luonnon*katastrofin käsitteen ongelma on, että luonto seuraa omia lainalaisuuksiaan, jotka eivät sinällään luokitu katastrofeiksi. Sen sijaan katastrofit ja suuronnettomuudet todellistuvat kokijoiden kokemusmaailmassa ja sosiaalisissa yhteyksissä (emt.).

Katastrofien sosiaalinen luonne tulee ilmi muun muassa siinä, että niistä puhutaan usein humanitaarisina tai inhimillisinä. Humanitaarisen ja inhimillisen katastrofin käsitteet voidaan nähdä synonyymeinä esimerkiksi siksi, että ne ovat lähtökohdiltaan sosiaalisen ja yksilöllisen hädän huomioivia. Humanitaarinen on kuitenkin nähtävissä hätänä, joka edellyttää massiivista avustustyötä. Näemme eron siinä, että inhimillinen tuo yksittäisten ihmisten ja haavoittuvimmassa asemassa olevien hädän paremmin näkyväksi. Vaikka inhimillinen

katastrofi on yksilön kokemaa henkilökohtaista hätää, se ei kuitenkaan juonnu yksilön henkilökohtaisesta kriisistä. Sosiaalityössä tunnetun kriisityön yksilöllinen painotus (esim. Payne 1991) sulkee pois laajamittaisen katastrofin, mikä perustelee inhimillisen ja humanitaarisen kriisin analysoimista sosiaalityössä.

Katastrofin määrittely edellyttää aina myös määrittelijää. Siksi on välttämätöntä kysyä, kuka katastrofin määrittelee ja miten sen merkitykset huomioivat katastrofin sosiaaliset ja inhimilliset seuraukset (esim. Willett 2019). Esimerkiksi vuoden 2015 tilanne Euroopassa nähtiin ”pakolaiskriisinä”. Tilanteen lähempi tarkastelu avaa käsitteellistä dynamiikkaa sekä näkökulmien ja määrittelyjen monimuotoisuutta. Ilmiötä kutsuttiin kriisiksi, vaikka sen taustalla olivat sekä hiljalleen kehittyneet että eskaloituneet tapahtumat. Lisäksi median ja poliittisen populismin luoma ja ylläpitämä diskurssi ”rajojen yli vyöryvästä pakolaistulvasta” toi esiin pakkomuuton ja pakolaisuuden tarkastelun Eurooppa-keskeisyyden (Seppälä ym. 2018). YK:n pakolaisjärjestön tilastojen mukaan 86 prosenttia maailman pakkomuuttajista vuonna 2015 sijoittui kriisien lähialueille globaaliin etelään, kun Eurooppaan heistä päätyi vain pieni osa (UNHCR 2016).

Katastrofeja kotimaistaan paenneiden ihmisten ja heitä vastaanottavien tahojen kriisit poikkesivat siis vahvasti toisistaan. Eurooppalaisesta näkökulmasta tilanne avautui myös ”vastaanoton kriisinä”, ”suojelun kriisinä” (Benson ym. 2021, 2681) ja ”hoivan kriisinä” (Zaviršek 2017). Eurooppa-keskeinen pakolaiskriisidiskurssi keskittyi kontrolliin ja sisäiseen turvallisuuteen humanitäärisen avustamisen ja ihmisoikeuksien sijaan, mikä ilmensi humanitarismin ja ihmisoikeusperustaisuuden kriisiytymistä (emt.). Globaalisti tarkasteltuna tilanne määrittyy kuitenkin *humanitaarisena kriisinä*, jossa ihmisten arkea, turvallisuutta ja ihmisoikeuksia murentavat inhimilliset katastrofit, kuten pakolaisuuden syyt ja pakolaisuus itsessään.

Humanitaarisen kriisin määrittelyssä yhdistyvät katastrofien yksilöllinen ja yhteisöllinen kokeminen, jota kehystävät poliittiset, rakenteelliset, kansalaisyhteiskunnalliset ja ammatilliset tavat reagoida tilanteisiin. Oikeistopopulistisen politiikan ja uusliberalististen arvojen korostuminen Suomessa ja muualla Euroopassa ovat eriarvoistaneet ihmisten hädän oikeuttamista ja siihen vastaamisen mahdollisuuksia (esim. Kokkonen & Turtiainen 2020). Sosiaalityölle ihmisoikeusperustaisena ammattina ja tieteenalana kriisien ja katastrofien hallinnassa ilmenevät poliittiset kontrolliulottuvuudet näyttäytyvät ongelmallisina. Hiljaiset määrittelyt ja hiljaiset äänet ovat tärkeitä sosiaalityölle vahvojen ja autoritaaristen määrittelyjen sijaan. Määrittelyjen keskiöön asettuvat erityisesti niiden kuuleminen, jotka ovat jo lähtökohtaisesti haavoittuvissa elämäntilanteissa tai asemissa.

Sosiaalityö katastrofeissa

Kansainvälisessä kirjallisuudessa sosiaalityön roolia humanitaarisissa kriisi- ja katastrofioloissa on pohdittu varsin paljon ja näissä yhteyksissä käytetään usein katastrofisosiaalityön käsitettä (disaster social work) (esim. Pyles 2017; Maglajlic 2019). Katastrofisosiaalityö käsitteenä ei määrity kuitenkaan

tarkkarajaisesti. Erilaisissa oppi- ja ohjekirjoissa sekä tutkimuksissa se käsitteellistyy muun muassa katastrofien parissa tehtävänä sosiaalityönä tai sosiaalityön interventioina osana humanitääristä avustustyötä (esim. Dominelli 2015; Dombo & Ahearn 2017; Alston ym. 2019). Vielä 1990-luvun lopulla katastrofit, kriisit ja suuronnettomuudet kehystettiin pääsääntöisesti biobehaviorististen mallien avulla (Dodds & Nuehring 1997). Hyvinvointia ylläpitäviä rakenteita hajottavien katastrofien seuraukset nähtiin ympäristötekijöihin liittyvinä stressiperäisinä ja invalidisoivina muutoksina yksilöille ja yhteisöille sekä niiden välisille dynamiikoille (Soliman & Rogge 2002). Sosiaalityön paikka näissä tilanteissa piirtyy pitkälti reaktiivisena psykososiaalisen tuen järjestelijänä tai terveydenhoidollisen apukentän jatkeena (Dodds & Nuehring 2017).

Kuva sosiaalityön roolista katastrofeissa on erilainen esimerkiksi Margaret Alstonin ja kumppaneiden (2019) kansainvälisessä kokoomateoksessa sekä katastrofisosiaalityön käsitettä Suomessa avanneen Merja Rapelin (2017) tutkimuksessa. Niissä sosiaalityötä hahmotetaan muun muassa ekososiaalisen ulottuvuuden kautta, psykososiaalisen, taloudellisen ja oikeuksiin liittyvän tuen tarjoamisena sekä osana laajempaa kansainvälistä ja yhteiskunnallista varautumissuunnitelmaa ja riskienhallintaa. Sosiaalityötä katastrofien parissa on määritelty tutkimuksissa myös erilaisten jaottelujen kautta, kuten paikantamalla sen käytäntöjä eri tasoihin. *Mikrotasolla* katastrofien parissa tehtävää sosiaalityötä on paikannettu palveluiden saavutettavuuden parantamiseen ja ihmisten oikeuksien tunnistamiseen ja ajamiseen, *mesotasolla* sen roolia on määritelty esimerkiksi ryhmälähtöisenä traumatyöskentelynä ja muutosprosessien edistämisenä, *makrotasolla* korostetaan rakenteellista sosiaalityötä ja sen eri muotoja (Palattiyil ym. 2022). Lisäksi katastrofisosiaalityötä on jaoteltu ajallisiin vaiheisiin 1) ongelmien ennaltaehkäisyn, 2) akuuttivaiheen psykososiaalisen intervention ja 3) pitkäaikaisen tuen ja kuntoutuksen näkökulmista (Dombo & Ahearn 2017). Ajallisiin vaiheisiin jakamista on kritisoitu keinotekoisena ja jopa haitallisena oikeamuotoisen tuen järjestämiselle (Rapeli 2017). Käytännössä katastrofien eri "vaiheet" limittyvät toisiinsa eivätkä ihmiset reagoi tilanteisiin kaavamaisesti.

Edellä kuvatut jaottelut eivät sinänsä poikkea sosiaalityön määrittelyistä muissa konteksteissa ja ilmiökentissä. Katastrofi–käsitteen jäsennyksiin ja katastrofikonteksteihin peilatessa ne saavat kuitenkin omanlaisiaan painotuksia, kuten yhteisöjen mobilisointi silloin, kun yhteiskunnalliset rakenteet ovat romahtaneet tai horjuneet katastrofin seurauksena (Pyles 2017). Sen sijaan, että ihmiset nähtäisiin avustustyön passiivisina kohteina, sosiaalityötä rakennetaan yksilöiden ja yhteisöjen autonomialle ja toimijuudelle. Sosiaalityö pyrkii kartoittamaan, organisoimaan ja vahvistamaan yhteisöjen sosiaalista pääomaa ja resursseja selviytymisessä ja jälleenrakentamisessa. Käytäntöjä rakennetaan yhteisö- ja kontekstilähtöisesti, ei ulkoa- tai ylhäältäpäin ohjaten. Yhteisöllisiksi resursseiksi voivat muodostua esimerkiksi uskonnot ja erilaiset kulttuuris-yhteisölliset kudokset (Pyles 2017; Alston ym. 2019).

Sekä tutkimuksissa että käytännössä sosiaalityö katastrofiolosuhteissa rakentuu paljolti trauman, stressin, kriisin, menetyksen, eroon joutumisen (separation), selviytymisen ja sosiaalisen tuen käsitteille (Dombo & Ahearn 2017). Haavoittuvuuden ja resilienssin sekä sosiaalisen pääoman käsitteet kietoutuvat näihin keskusteluihin (Rapeli 2017). Näiden näkökulmien korostuessa sosiaalityössä painottuvat kriisi-interventiotekniikat ja nopeat ja lyhyen aikavälin (akuutit) strategiat, jotka pyrkivät palauttamaan tilanteen mahdollisimman nopeasti stabiiliksi tai katastrofia edeltäneeseen tilaan (Dombo & Ahearn 2017). Käytännössä tämä merkitsee psykososiaalisia interventioita korostavaa työorientaatiota, jossa yhdistyvät yksilön ja sosiaaliset, taloudelliset ja koulutukselliset resurssit sekä yhteisön voimavarojen elvyttäminen (emt.).

Sosiaalityö katastrofeissa jäsentyy sekä katastrofioloissa tehtävänä sosiaalityönä että katastrofioloista tulevien kanssa työskentelynä. Tämä edellyttää erityistä osaamista ja rakenteita, jotka mahdollistavat ihmisten hätään ja tuen tarpeisiin vastaamisen. Työssä korostuu monitoimijaisissa ja -ammatillisissa kokoonpanoissa toimiminen (Dominelli 2015; Rapeli 2017). Niin ikään tarvitaan reflektiivisyyttä muun muassa kulttuuristen, etnisten, uskonnollisten ja sukupuoleen liittyvien ulottuvuuksien ja niihin sisältyvien valtahierarkioiden tunnistamisessa. Katastrofien parissa tehtävän sosiaalityön erityispiirteenä voi nähdä muun muassa sen, että sosiaalityöntekijät mobilisoituvat yhteisöjen rinnalla – myös poiketen tavanomaisesta institutionaalisesta kehyksestä. Tämä näkyy muun muassa sosiaalityön mandaatissa tunnistaa ja poistaa vääryyksiä ja eriarvoisuutta avustustyön rakenteissa.

Pohdintaa

Puheenvuorossamme katastrofien parissa tehtävän sosiaalityön tarkastelun taustalla on useampia lähtökohtia, kuten se, että sosiaalityössä kohdataan lisääntyvästi ylirajaisia, katastrofin mittakaavan saavia ilmiöitä. Yksi tärkeä näkökulmamme liittyy sosiaalityön tehtävään tukea kaikkein haavoittuvimmassa tilanteissa eläviä ihmisiä, joita myös katastrofit koettelevat dramaattisimmin (Fothergill & Peek 2004; Harrikari ym. 2023). Toinen lähtökohta on katastrofi–käsitteen nyanssien tunnistaminen tavalla, joka herkistää joustavien tuen ja verkostojen käytäntöihin, jotka eivät rajoitu ainoastaan julkisen palvelujärjestelmän perusrakenteisiin ja sen tunnistamiin tuen tarpeisiin. Näin ymmärrettynä katastrofisosiaalityö voi antaa peilauspintaa muun muassa tilanteisiin, joissa palvelujärjestelmän perusrakenteet ovat kriisiytyneet ja sosiaalityöntekijä joutuu etsimään ja rakentamaan vaihtoehtoisia tuen muotoja ja verkostoja.

Katastrofin käsitteellä on siis eittämättä paikkansa sosiaalityössä. Sitä, miten katastrofin käsite painottuu sosiaalityön keskusteluissa, on sen sijaan syytä pohtia; puhutaanko katastrofeista osana sosiaalityötä vai käytetäänkö hallinnolliseltakin vaikuttavaa ja omaa tehtäväluokkaansa painottavaa katastrofisosiaalityön käsitettä. Mitä erityispiirteitä katastrofisosiaalityö omana ammatillisena kenttänään voisi saada Suomen kontekstissa? Mitä nyansseja ”sosiaalityö katastrofioloissa” tai ”sosiaalityö katastrofeja kohdanneiden ihmisten kanssa” sisältävät? Esimerkiksi pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävää työtä harvoin mielletään katastrofiso-

siaalityöksi, mutta katastrofisosiaalityön määrittelyihin nojaten (mm. Rapeli 2017) sitä voidaan pitää osittain katastrofien "jälkihuoltona". Pohdintamme tarkoitus ei ole vastata näihin kysymyksiin tyhjentävästi, vaan avata keskustelua suomalaisella sosiaalityön kentällä. Vaikka katastrofisosiaalityö käsitteenä ja käytäntönä karkaa tarkkarajaista ja pysäytettyä määrittelyä, kokoamme niitä tekijöitä, joiden pohjalta näemme, että on perusteltua olla hylkäämättä keskustelua käsitteestä ja sen kehystämistä käytännöistä. Perustelut ovat seuraavat.

Ensinnäkin sosiaalityö mielletään usein institutionaaliseksi käytännöksi kansallisten rajojen sisällä. Tällöin sosiaalityö voi sisältää myös syrjiviä elementtejä esimerkiksi kansalaisuuteen pohjautuen (mm. Mikkonen 2023). Institutionaalisia raameja ylittävillä katastrofeilla ei ole etukäteen määriteltyä asemaa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Ne edellyttävät toimintatapoja, eetosta ja osaamista, joissa yhdistyvät ihmisoikeuksien, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä eriarvoisuuden vähentämisen painotukset. Kyse on työstä, jossa niin rakenteelliset kuin yksilöön kohdistuvat epäkohdat tunnistetaan, tunnustetaan ja oikeutetaan ihmisarvoisen elämän takaamiseksi. Katastrofikäsitteen painottaminen ylirajaisena, laajakantoisena tapahtuma ja sosiaalityön kohteena voisi olla tapa korostaa työn merkityksellisyyttä ihmisoikeuksille pohjautuvana rakenteellisena työnä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Toiseksi katastrofi-termin hyödyllisyyttä sosiaalityössä voi perustella riskiyhteiskunnan tai siitä johdetun kriisiyhteiskunnan (Harrikari ym. 2023) keskusteluilla, jotka sisältävät myös katastrofi- ja hälytysvalmiusyhteiskunta – jäsennyksen. Kriisin ja riskin korostaminen pyrkii vangitsemaan jotain viimeaikaisista dystooppisista kehityskuluista, kuten koronaviruspandemian tai Ukrainan sodan hyvinvointia heikentävistä seurauksista. Kriisiyhteiskunnalle on ominaista tulevaisuuden ennakoimattomuus (Garland 2001), mikä vaatii yhteiskuntaa olemaan jatkuvassa hälytysvalmiudessa, varautumaan pahimpaan ja kehittämään kykyä vastata joustavasti katastrofeihin ja kriiseihin (Harrikari & Rauhala 2019). Pahimpaan varautuminen laskee yhteiskuntien ja niiden instituutioiden toleranssikynnystä ja toimintatavat muuttuvat reaktiivisiksi: koska vain voi tapahtua mitä vain odottamatonta ja tavalla, jonka seuraukset ovat laajamittaiset ja katastrofaaliset. Yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvoinnille tämä merkitsee uhkaa. Uhkan vähentämiseksi tarvitaan sosiaalityötä, joka on paitsi kyvykästä kohtaamaan katastrofin inhimilliset seuraukset myös osaava mobilisoimaan apua katastrofioloissa.

Kolmanneksi sosiaalityöllä on tärkeä tehtävä muistuttaa siitä, että katastrofit aikaansaavat katkoksia yksilöiden elämäntarinoissa. Kuten Tapio Nykänen ja kumppanit (2018, 178) kirjoittavat: "katkokset skaalautuvat eri tavoin erilaisten etnisten, maantieteellisten, sukupuolisten ja uskonnollisten ryhmien ja yksilöiden kesken". Joidenkin kohdalla päällekkäiset ja rinnakkaiset katastrofit aiheuttavat moninkertaista kärsimystä, johon sosiaalityön on kyettävä vastaamaan niin yksilö- kuin rakenteellisella tasolla, sosiaalinen eriarvoisuus huomioiden. On myös tärkeää muistaa, että katastrofiolosuhteissa eläneillä yhteisöillä tai yhteiskunnilla on usein eri-

tyistä resilienssiä, joiden tunnistamisessa ja vahvistamisessa sosiaalityöllä voi olla keskeinen tehtävä. Ei siis riitä, että puhutaan kriiseistä ja haavoittuvuuksista, jotka ovat kiistatta sosiaalityössä aina läsnä, vaan tarvitaan myös laajempaa katastrofien painotusta monikerroksisen kärsimyksen ymmärtämiseksi.

Sosiaalityö kohtaa katastrofien aikana vakavia haasteita, jotka edellyttävät sosiaalipalveluorganisaatioilta adaptiivista hallintaa (mm. Boyd & Folke 2012) eli uuteen tilanteeseen mukautuvien työtapojen kehittämistä sosiaalisen tuen, turvan ja huollon tarjoamiseksi. Mitä moniulotteisemmin käsite kattaa sosiaaliset aspektit, sitä helpompaa on tunnistaa myös sosiaalityön paikkaa katastrofeissa. Teoreettisesti tarkastellen katastrofisosiaalityö kiinnittyy yhteiskuntien iskukykyisyyden mobilisointiin ja adaptiiviseen kapasiteettiin, sosiaalityön rakenteelliseen mandaattiin ihmisoikeuksien puolustamiseksi ja ihmisten sekä yhteisöjen inhimilliseen kärsimykseen vastaamiseksi (Romakkaniemi ym. 2021). Mobilisointiin liittyvä sosiaalityön tehtävä on nähtävissä yhtenä vastauksena kritiikille, jota vuoden 2015 YK:n katastrofiriskien vähentämiseen tähtäävä sopimus on saanut sen teknisistä painotuksista ja ylhäältä alaspäin ohjautuvista lähestymistavoista (Rapeli 2017). Mobilisoimalla ja vahvistamalla yhteisöjen tietoa ja toimijuutta sosiaalityö voi haastaa teknillishallinnollista painotusta ja vahvistaa globaalia katastrofityötä sekä sen näkökulmien soveltamista myös suomalaisessa sosiaalityössä.

Viite

1 KATA – Humanitaaristen katastrofien kohtaaminen, työmenetelmät ja adaptiivinen hallinta sosiaalityössä – hanke (2023–2024). Linkki: https://research.ulapland.fi/fi/projects/humanitaaristen-katastrofien-kohtaaminen-ty%C3%B6menetelm%C3%A4t-ja-adaptii Hanketta rahoittaa Sosiaali- ja terveysministeriö, päätösno:VN/14998/2022.

Kirjallisuus

Alston, Margaret & Hazeleger, Tricia & Hargreaves, Desley (2019) Social work and disasters: A handbook for practice. Abingdon: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315109138

Benson, Odessa Gonzalez & Wachter, Karin & Lee, Jessica & Nichols, Darlene & Hylton, Erica (2021) Social work scholarship on forced migration: A scoping review. British Journal of Social Work 51 (7), 2680–2702. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa081

Boyd, Emily & Carl Folke (2012, toim.) Adapting institutions: Governance, complexity and social- ecological Resilience. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781139017237

Denov, Myriam & Fenning, Maya & Rabiau, Marjorie & Shevell, Meaghan (2019) Intergenerational resilience in families affected by war, displacement, and migration: "It runs in the family". Journal of Family Social Work 22 (1), 17–45. https://doi.org/10.1080/10522158.2019.1546810

Dodds, Dally & Nuehring, Elane (2008) A primer for social work research on disaster. Journal of Social Service Research 22 (1–2), 27–56. https://doi.org/10.1300/J079v22n01_03

Dombo, Eileen & Ahearn, Frederick (2017) The aftermath of humanitarian crises: A model for addressing social work interventions with individuals, groups, and communities. Illness, Crisis & Loss 25 (2), 107–126. https://doi.org/10.1177/1054137315606830

Dominelli, Lena (2015) The opportunities and challenges of social work interventions in disaster situations. International Social Work 58 (5), 659–672. https://doi.org/10.1177/0020872815598353

Fothergill, Alice & Peek, Lori (2004) Poverty and disasters in the United States: A review of recent sociological findings. Natural Hazards 32, 89–110. https://doi.org/10.1023/B:NHAZ.0000026792.76181.d9

Garland, David (2001) The culture of control. Crime and social order in contemporary society. Oxford: Oxford University Press. https://doi.org/10.7208/chicago/9780226190174.001.0001

Harrikari, Timo & Mooney, Joseph & Adusumalli, Malathi & McFadden, Paula & Leppiaho, Tuomas (toim.) (2023) Social work during COVID-19: Glocal perspectives and implications for the future of social work. Abingdon: Routledge.

Harrikari, Timo & Rauhala, Pirkko-Liisa (2019) Towards glocal social work in the era of compressed modernity. Abingdon: Routledge.

Kokkonen Tuomo & Turtiainen, Kati (2020) ”Citizenship, populism and social work in Finnish welfare state”. Teoksessa Carolyn Noble & Goetz Ottman (toim.) The challenge of right-wing nationalist populism for social work. Routledge Advances in Social Work. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780429056536-10

Maglajlic, Reima (2019) Organisation and delivery of social services in extreme events: Lessons from social work on natural disasters. International Social Work 62 (3), 1146–1158.

Mikkonen, Enni (2023) “Se menee erityisen kipeään paikkaan” – Sosiaalityöntekijöiden ammatillisia orientoitumisia valkoisuuteen ja rodullistaviin rakenteisiin. Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön aikakauslehti 31 (3), 253–271.

Nykänen, Tapio & Koikkalainen, Saara & Seppälä, Tiina & Mikkonen, Enni & Rainio, Minna (2019) Poikkeusajan tilat: Vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa. Teoksessa Eveliina Lyytinen (toim.) Pakolaisuus Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 161–182.

Palattiyil, George & Sidhva, Dina & Seraphia Derr, Amelia & Macgowan, Mark (2022) Global trends in forced migration: Policy, practice and research imperatives for social work. International Social Work 65 (6), 1111–1129. https://doi.org/10.1177/00208728211022791

Payne, Malcolm (1991) Modern social work theory: A critical introduction. Lyceum Books. https://doi.org/10.1007/978-1-349-21161-6

Pyles, Loretta (2017) Decolonising disaster social work: Environmental justice and community participation. The British Journal of Social Work 47 (3), 630–647.

Quarantelli, Enrico (1985) What is disaster? The need for clarification in definition and conceptualization in research. Teoksessa Barbara Sowerd (toim.) Disasters and mental health: Selected contemporary perspectives. Maryland: National Institute of Mental Health, 41–73.

Rapeli, Merja (2017) The role of social work in disaster management in Finland. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 596. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Romakkaniemi, Marjo & Harrikari, Timo & Saraniemi, Sanna & Tiitinen, Laura & Fiorentino, Vera (2021) “Bonding, bridging and linking the last resort tailboard”: Shifts in social workers’ professional positions and mobilizing adaptive capital during the coronavirus pandemic. Nordic Social Work Research 11, 1–14. https://doi.org/10.1080/13691457.2022.2156982

Seppälä, Tiina & Nykänen, Tapio & Koikkalainen, Saara & Mikkonen, Enni & Rainio, Minna (2020) In between Space/Time: Affective Exceptionality during the ‘Refugee Crisis’ in Northern Finland. Nordic Journal of Migration Research 10 (1), 87–105.

Soliman, Hussein & Rogge, Mary (2002) Ethical considerations in disaster services: A social work perspective. Electronic Journal of Social Work 1 (1).

UNHCR (The UN Refugee Agency) (2016) UNHCR Global Trends: Forced Displacement in 2015.

Willett, Jennifer (2019) Micro disasters: Expanding the social work conceptualization of disasters. International Social Work 62 (1), 133–143.

Zaviršek, Darja (2017) The humanitarian crisis of migration versus the crisis of humanitarianism: Current dimensions and challenges for social work practice. Social Work Education 36 (3), 231–244.